

УДК 378:37.091.12.011.3-051:62/64:37.091.313:159.954(045)

Пискун О. М., Романенко Ю. М.

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті показано роль проектної діяльності у розвитку творчих здібностей майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Розкрито структуру творчих здібностей особистості, до якої входять мотиваційно-вольовий, змістовий, операційно-діяльнісний та рефлексивно-оцінний компоненти. Коротко наведено результати першого етапу дослідження рівня розвитку творчих здібностей у студентів. Розкрито сутність та особливості проектної технології навчання. Обґрунтовується всебічний позитивний вплив навчальної проектної діяльності на розвиток творчих здібностей студентів, так необхідних їм у майбутній професійній діяльності вчителя.

Ключові слова: творчі здібності, творча активність, проектна технологія навчання.

У теперішній час творчі здібності необхідно мати кожному, як у професійній, так і у повсякденній діяльності. Робота вчителя завжди є творчою, адже вимагає постійного пошуку вирішення педагогічних проблем, знаходження підходу до кожного окремого учня, у кожній конкретній ситуації.

Діяльність вчителя технологій так само, як і діяльність будь-якого іншого вчителя, – це складна за функціональною структурою і психологічним змістом праця, що вимагає прояву всіх властивостей і характеристик особистості. Сам процес викладання трудового навчання вимагає від учителя величезного набору спеціальних вмінь, використання яких супроводжується творчими діями. Розробка планів-конспектів уроків, обрання форм і методів навчання, підбір і самостійне виготовлення дидактичних засобів до уроків, а також вибір об'єктів практичної і проектної діяльності учнів – виконання усіх цих повсякденних учительських обов'язків вимагає прояву творчих здібностей. Варто враховувати також, що розвиток творчих здібностей школярів відбувається лише за умови, якщо вчитель сам володіє такими здібностями, якщо він здатний увести дітей до світу творчості, до активного пошуку оригінальних рішень будь-яких задач і проблемних ситуацій.

У зв'язку з цим актуальним є питання розвитку творчих здібностей студентів – майбутніх учителів технологій, яке потребує виявлення і наукового обґрунтування педагогічних умов такого розвитку.

Проблему організації навчальних занять, що включають різні види творчої активності учнів, розкрито в науковій літературі достатньо повно (Ю.К. Бабанський, Ю.К. Васильєв, Б.І. Додонов, Р.Л. Єрмаш, В.Г. Злотников, І.П. Короленко, В.Г. Разумовський та ін.). Дослідження розвитку творчих здібностей суб'єктів навчання (С.М. Василевський, Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, О.В. Завгородня, Л.В. Занков, Є.М. Кабанова-Меллер, О.М. Леонтьєв, Б.М. Теплов, Д.Б. Ельконін, І.С. Якиманська та ін.) свідчать про те, що творчі здібності особистості формуються протягом усього життя, проте в генезисі їх становлення є оптимальні періоди для їх ефективного розвитку, до яких належать також і роки навчання у ВНЗ. Доведено, що навчально-виховне середовище вищої школи сприяє розвитку творчих здібностей студентів, а цілеспрямована робота в цьому напрямку збільшує її ефективність [1]. Серед технологій навчання у ВНЗ, які сприяють розвитку творчих здібностей студентів, яскраво виділяється проектна технологія.

Отже, мета статті – проаналізувати вплив проектної технології навчання на розвиток творчих здібностей майбутніх учителів технологій.

Однозначного наукового підходу до розуміння творчих здібностей немає. Проаналізувавши погляди науковців, можна виокремити три загальні підходи щодо класифікації здібностей особистості. По-перше, творчі здібності виділяються в окрему групу, а розвиток творчих здібностей пов'язується із складними психічними процесами (В.А. Крутецкий, Є.С. Рапацевич). По-друге, творчі здібності розглядаються як результат розвитку загальних та спеціальних здібностей людини в сприятливих умовах навчання і виховання (В.І. Андреев, О.М. Леонтьєв). По-третє, творчі здібності не розглядаються як окрема група, їхній розвиток і формування залежить більшою мірою від природних (вроджених) особливостей людини (Т.І. Артем'єва, Є.П. Ільїн та ін.).

У дослідженнях В.І. Андреева зазначається, що творчі здібності – це синтез властивостей та особливостей людини, який відповідає вимогам певного виду творчої діяльності. Розвиток творчості пов'язується з інтегрованим розвитком наступних якостей особистості: мотиваційно-творча активність і спрямованість особистості, інтелектуально-логічні здібності, інтелектуально-евристичні здібності,

світоглядні якості особистості, моральні якості особистості, здатність до самоуправління, комунікативно-творчі здібності, естетичні якості особистості, які сприяють творчій діяльності [4].

На якісний склад здібностей і темпи їх розвитку впливають як спадковість, так і середовище. Задатки визначають можливості людини, а середовище – наскільки ці можливості будуть реалізовані у процесі життя.

Творчість передбачає наявність у особистості здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю. Тому, у структурі творчих здібностей важливе значення мають мотиваційний, змістовий, операційний і вольовий компоненти в поєднанні з високою працездатністю. При цьому провідна роль належить мотиваційному компоненту, основу якого складають розвинені пізнавальні потреби і стійкий пізнавальний інтерес, який стимулює ініціативність і самостійність, спрямовані на аналіз нової ситуації, на пошук нових оригінальних шляхів розв'язання задач.

Так, мотиваційно-вольовий компонент відображає особистісне ставлення до діяльності, виражене в цільових установках, інтересах, мотивах, прагненнях. Він передбачає наявність глибокого інтересу до певного виду діяльності, прагнення до придбання нових знань, умінь і навичок, бажання будь-що розв'язати проблемну ситуацію, досягти високих результатів, перфекціонізм.

Джерелом творчої активності студентів є, перш за все, інтерес до процесу та результату своєї праці. Зацікавленість студентів процесом і результатом своєї діяльності мають забезпечуватися наявністю пізнавальної мотивації, усвідомленням набуття знань, що веде до перебудови психологічних процесів сприймання, пам'яті, мислення, уяви.

Змістовий компонент творчих здібностей включає сукупність загальноосвітніх та спеціальних знань, які сприяють вирішенню творчих завдань. Операційно-діяльнісний компонент заснований на комплексі умінь і навичок організації творчої діяльності. Він включає способи розумових дій і операцій, а також форми практичної діяльності: загальнотрудові, технічні, спеціальні. Даний компонент відображає можливості студентів у створенні чогось нового і спрямований на самовизначення і самовираження в індивідуальній творчій діяльності.

У психологічній науці закріпилася точка зору, згідно якої творчі здібності ототожнюються, головним чином, із розумовими здібностями та світоглядними якостями особистості. Більшість психологів називають творчими здібностями такі якості розуму, як:

- бачення нових проблем у стандартних умовах, тобто здатність бачити проблему там, де її не бачать інші;
- здатність переносити знання і навички, набуті під час вирішення одного завдання, на вирішення іншого, здатність включати тільки-но сприйняті відомості до вже наявної системи знань;
- здатність сприймати дійсність повністю, цілісно, не дроблячи її на частини;
- бачення структури об'єкту, здатність бачити речі такими, якими вони є, виділяти спостережуване з того, що привноситься інтерпретацією;
- вміння знаходити альтернативу вирішення проблеми, здатність до оціночних дій, до вибору однієї з багатьох альтернатив;
- вміння комбінувати раніше відомі способи вирішення проблем в новий спосіб, вміння створювати оригінальний спосіб вирішення, при тому, що відомі інші;
- здатність згортати розумові операції, замінюючи кілька понять одним і використовуючи більш сміливі в інформаційному відношенні символи (економічність мислення);
- здатність легко асоціювати віддалені поняття;
- бачення нової функції знайомого об'єкту;
- здатність пам'яті видавати потрібну інформацію в потрібний момент (готовність пам'яті);
- гнучкість мислення – здатність швидко і легко переходити від одного класу явищ до іншого, далекого від першого за змістом;
- легкість генерування ідей;
- творча уява;
- увага до деталей, здатність до опрацювання деталей, до вдосконалення початкового задуму.

Окремо можна також виділити рефлексивно-оцінний компонент творчих здібностей, що включає внутрішні процеси осмислення і самоаналізу, самооцінку власної творчої діяльності та її результатів, оцінку співвідношення своїх можливостей і рівня досягнень у творчості.

Результати багатьох досліджень, лонгитюдних спостережень свідчать, що з віком структура творчих здібностей зазнає змін. Любов або інтерес до цікавої і творчої діяльності поступово переростає в звичку, у постійну готовність до напруженої праці над обраною проблемою. При цьому помітно зростає роль вольового компоненту, що значно підвищує рівень працездатності. Розвиток інтелекту, накопичення досвіду творчої діяльності сприяє появі інтуїції, яка з віком починає все частіше і яскравіше проявлятися у вирішенні творчих задач.

Задатки до творчої діяльності є у кожної людини, та, щоб вони перетворилися у здібності, необхідно пройти шлях розвитку. Психологи стверджують, що здібності проявляються і розвиваються

тільки в тій діяльності, яка потребує їх прояву. Звідси, формування творчих здібностей можливе тільки у творчості, через розв'язання різноманітних творчих, або, як їх ще називають, проблемних завдань (П.В. Кудрявцев, А.М. Матюшкін та ін.). Творчим вважається таке завдання, яке повністю є новим, або має в собі новизну, потребує великих зусиль, спеціального пошуку, нового способу розв'язання.

Навчальний процес завжди поєднує репродуктивну та перетворювальну діяльність. При цьому творчий характер має така перетворювальна діяльність, коли постає потреба застосувати знання у новій ситуації або віднайти нові способи вирішення проблеми.

Проектна технологія навчання цілком відповідає вище зазначеним вимогам і ґрунтується на принципі проблемності. Тому її справедливо вважають однією із найперспективніших та найбільш дієвих технологій розвитку творчих й інтелектуальних здібностей учнів та студентів.

Під «методом проектів» розуміють гнучку модель організації навчального процесу, орієнтовану на творчу самореалізацію особистості учня чи студента, розвиток його інтелектуальних і фізичних можливостей, вольових якостей і творчих здібностей у процесі створення нових товарів і послуг під контролем педагога, що мають суб'єктивну або об'єктивну новизну і практичну значимість. Це спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, яка повинна завершитися цілком реальним практичним результатом. Причому, результат навчальної проектної діяльності повинен бути як зовнішній (документ, виріб, послуга, захід), так і внутрішній (придбані нові знання, уміння, досвід діяльності, розвинуті здібності, якості особистості). Ця педагогічна технологія передбачає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю сутністю [3].

Загальна схема роботи над проектом в трудовому навчанні така: постановка проблеми – обґрунтування теми проекту – дослідження об'єкта проектування – пошук, запозичення і генерація ідей – розвиток ідей, вибір і детальна проробка найкращого варіанта – організація і технологія виготовлення – еколого-економічна оцінка – підведення підсумків – захист.

Метод проектів поєднує дослідницьку і продуктивну діяльність з процесом набуття знань та вмінь, ґрунтується на особистих інтересах і усвідомленні професійної значущості проекту. Проект може виконуватись індивідуально, колективно (усією академічною групою) або у групах по 2-5 студентів. Тема проекту обирається за ініціативою студентів. Вона може бути спільною для всіх, однак, мати різні шляхи і варіанти розв'язку. Метод проектів якнайкраще забезпечує реалізацію міжпредметних зв'язків та інтеграцію знань і вмінь з різних навчальних дисциплін та галузей людської діяльності.

З метою встановлення впливу проектної діяльності на розвиток творчих здібностей студентів на технологічному факультеті Чернігівського національного педагогічного університету було заплановане дослідження. До виконання навчальних проектів студенти активно залучаються на третьому і четвертому курсах навчання під час вивчення провідної фахової дисципліни «Теорія і методика технологічної освіти». Тому перший етап дослідження проводився до початку виконання студентами творчих навчальних проектів з трудового і профільного навчання.

Констатація рівня творчих здібностей здійснювалась за допомогою опитувальників, що визначають рівень креативності, творчого потенціалу студентів і рівень розвитку загальних якостей особистості, необхідних для творчої діяльності, таких як: межі допитливості, віра у себе, амбіційність, зорова і слухова пам'ять, здатність до абстрагування, бажання бути незалежним, ступінь зосередженості. Також було здійснене тестування за методикою А.С. Лачинса «Гнучкість мислення», що виявляє рівень пластичності–ригідності мислення [2].

Проведене дослідження показало, що у більшості опитаних переважає середній рівень креативності і хороший (нормальний) творчий потенціал. Проте, виявилися проблеми, які гальмують процес творчості. Так, гнучкість мислення опинилася на середньо-низькому рівні. Також, аналіз продуктів діяльності, а саме виробів, виготовлених студентами в попередні роки, показав схильність студентів до запозичення чужих ідей, до копіювання чужих зразків, що свідчить про низький рівень розвитку творчої уяви. Деякі вироби були занадто прості, або низької якості, виконані абияк, деякі – неестетично оформлені. Це свідчить і про недостатній розвиток мотиваційно-вольового компоненту творчих здібностей, і про недоліки змістового і операційно-діяльнісного компонентів, і про спотворені естетичні смаки.

Для визначення впливу проектної діяльності на рівень розвитку творчих здібностей майбутніх учителів технологій здійснюватиметься систематичне спостереження за проектно-технологічною діяльністю студентів, а після захисту студентами своїх проектів буде проведено другий етап дослідження.

Проектна технологія навчання дасть студентам можливість проявити самостійність у пошуку і застосовуванні нової інформації, з'ясувати рівень своїх здатностей, проявити уміння, застосувати свої знання на практиці, інтегрувати знання з інших предметів.

Виконання проекту дає змогу розвинути свої творчі здібності за рахунок намагань створити щось нове, оригінальне, у процесі розробки технологічної послідовності виготовлення власного виробу, під час роботи над ескізами та рекламою, під час пошуку способів підвищення економічних, ергономічних, естетичних, екологічних показників свого виробу. До того ж проектувальники працюють над темою, яка

викликає найбільший інтерес і має особисту значущість, завдяки чому підвищується їхня мотивація. Отже, проектна діяльність – це потужний засіб розвитку усіх складових творчих здібностей.

Використані джерела

1. Евдокимова О.И. Развитие творческих способностей будущих учителей технологии. Дис... канд. пед. наук : 13.00.08. – М.: РГБ, 2003. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://libed.ru/metodicheskie-posobie/482952-1-razvitie-tvorcheskih-sposobnostey-buduschego-uchitelya-tehnologii.php>
2. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности [Текст] / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2009. – С. 337-408.
3. Коберник О.М. Проектна технологія: теорія, історія, практика: монографія [Текст] / О.М. Коберник. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2012. – 229 с.
4. Щирбул О.М. Розвиток творчих здібностей студентів при використанні інформаційно-технічних засобів навчання [Текст] / О.М. Щирбул // Наукові записки. – Випуск 9. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 3. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – С. 120-123.

Pyskun O., Romanenko U.

PROJECT ACTIVITY AS A DEVELOPMENT FACTOR OF CREATIVE ABILITIES OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES

Teacher's work is always creative, because it requires incessant search for solving educational problems of the approach to each student in each situation. Each person has inclinations to creative activity, but in order that they have turned into abilities, it is necessary to develop them. Abilities develop only in that activity which demands manifestation of them. Therefore, the formation of creative abilities is possible only in the creative activity through the solution of various problem tasks. Creative abilities form throughout life, but in the genesis of their formation there are the optimal periods for their effective development, which include also the years of study at university. Among training technologies in university which contribute to the development of creative abilities of students the method of projects stands out clearly.

The article focuses on the role of project activity in the development of creative abilities of future teachers of technologies. Creativity provides presence in a person abilities, motivation, knowledge and skills, thanks to which anew, original, unique product is created. The article considers the structure of individual creative abilities, which in clouds motivational, content, operational, reflexive and volitional components combined with high efficiency.

The results of the first research stage of the development of creative abilities of students in the Technological department of Chernihiv National Pedagogical University are represents.

The essence and features of project training technology are revealed. Thus, "method of projects" is understood as a flexible model of educational process, which focuses on creative self-realization of student, developing his intellect, volitional qualities and creative abilities in the creation of new products and services with subjective or objective novelty and practical significance under the supervision of a teacher. This pedagogical technology is a complex of research and problem methods, creative in its essence. The article grounds the comprehensive positive impact of learning project activities on the development of creative abilities of students, which they will need so much in their future teacher professional career.

Key words: *creative abilities, creative activity, method of projects.*

Стаття надійшла до редакції 15.03.2017